

אוניברסיטת בר-אילן

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבו עי

פרשת יתרו, תשס"ד
מספר 535מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

"וגם בך יאמינו לעולם"

בפרשתנו אומר ה' למשה: "הנה אנכי בא אליך בעב הענן, בעבור ישמע העם בְּדָבְרִי עִמָּךְ, וגם בך יאמינו לעולם" (יט:ט). ביטוי זה מוקשה ואף תמוה. מהיכן נולד הצורך להאמין במשה, שהוא בשר ודם, בן אנוש? כשמשווים למה שנאמר בפרשה הקודמת (יד:לא): "ויאמינו בה' ובמשה עבדו", נשאלת שאלה נוספת - לשם מה החזרה אצלנו בפרשה? ועוד, האם יש מקום להשוואה בין ה' ומשה?

לפני שנעסוק בשאלות אלו, יש לומר שנושא האמונה מעורר שאלות רבות שלא ניתן לעסוק בהן בהרחבה במסגרת זו. גדולי ההוגים כבר העלו את השאלות הנוקבות מה היא האמונה, והאם יש מצווה להאמין. הרמב"ם בספר המצוות מונה את האמונה בה' כמצווה ראשונה בתרי"ג המצוות, ויש הרבה חולקים עליו. כאן גם נשאלת השאלה הידועה, האם אפשר לצוות על אמונה? האם אפשר לצוות על "ואהבת" או על "ושמחת"? אך כאמור, לא נעסוק בכך הפעם.

לענייננו, המדרשים והמפרשים שהתקשו בפסוקים שלעיל מסבירים, שהאמונה היא לא במשה האיש אלא במשה הנביא ובנבואותיו, ויש מוסיפים שמכאן למדים על נבואות בכלל, והמילה "לעולם" מכוונת לכל הנביאים שיבואו לאחר משה.

במכילתא דרבי ישמעאל יתרו (מס' דבחדש פ"ב) נאמר: "וגם בך יאמינו לעולם" - גם בך גם בנביאים העתידים לעמוד אחריו". רבים מן המפרשים נוקטים כיוון פרשני זה. אונקלוס (יד:לא): "והימינו במימרא דה' ובנביאות משה עבדיה". כך גם חזקוני (שם) ורש"י, וכך גם הרמב"ן. ראב"ע בפירושו הארוך לשמות, עונה לשאלה שהעלו חכמי אומות העולם (חכמי הודו): האם ייתכן שה' ידבר עם בן אנוש? וכך הוא כותב: "וגם בך יאמינו" - שאתה נביא, ויוסר הספק ממחשבותם... והנה כתוב מפורש: 'היום הזה ראינו כי ידבר א-להים את האדם וחי' (דב' ה:כא).

הרמב"ם מתייחס לשאלה, מדוע היה צריך לחזור אצלנו בפרשה על "וגם בך יאמינו", אם הדברים כבר נאמרו בפרשה הקודמת (הלכות יסודי התורה, פרק שמיני):

משה רבנו, לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהאמין על פי האותות יש בלבם דופי, שאפשר שיעשה האות בלט וכישוף. אלא כל האותות שעשה במדבר לפי הצורך עשאן, לא להביא ראיה על הנבואה; צִרְךָ להשקיע את המצריים, קרע את הים והצילילן בתוכו... וכן, שאר כל האותות. ובמה האמינו בו? במעמד הר סיני - שעניינו ראו, ולא זר, ואוזנינו שמעו - ולא אחר - האש והקולות והלפידים... ומניין שבמעמד הר סיני לבדו, היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי? שנאמר: 'הנה אנכי בא אליך בעב הענן, בעבור ישמע העם בְּדָבְרִי עִמָּךְ, וגם בך יאמינו לעולם'. מכלל, שקודם דבר זה, לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם, אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה.

דברי הרמב"ם ברורים; אמונת אמת אינה נסמכת על מופתים.

ישעיהו ליבוביץ מסביר את גישת הרמב"ם כאן ובמקומות אחרים, שהתכלית היא להעמיד הכרת האלוקים ע"י הרחקת כל הגשמה והאנשה מן האמונה בה'.¹ תופעות טבע או מאורעות היסטוריים מופלאים, אין די בהם להביא את האדם לאמונה. האמונה הטהורה היא רק בהכרעה אישית לעבוד את ה', ולא בגלל מופתים שראה האדם או שמע.²

הראב"ע (בפירושו ליד:לא) מדגיש במיוחד את המילים **ובמשה עבדו** ואומר: "והאמינו במשה שהוא עבדו ולא יעשה רק מה שיצונו". **הרשב"ם** (שם) מרחיק עדותו באמרו: "**ויאמינו בה' ובמשה עבדו**" שאף במדבר לא ימותו ברעב". ומסתבר **שהרשב"ם** הסתמך כאן על דברי **המכילתא** (בשלח פ"ג): "כדי (כדאי) היא האמונה שהאמינו בי, שאקרא להם את הים, שלא אמרו למשה היאך אנו יוצאים במדבר שאין בידינו מחיה (מזון) לדרך, אלא האמינו והלכנו אחרי משה".

הנצי"ב בפירושו על **המכילתא**, מחזק את דברי **הרשב"ם** לנושא הרעב במדבר, ואת **ראב"ע** שמדגיש את האמונה במשה כעבדו של ה', ואלו דבריו: "אבל עתה היתה האמונה בה' לצאת למדבר הגדול והנורא וכתוב: '**ויאמינו בה' ובמשה עבדו**' שהוא בוודאי עבדו ונתנו נפשם על אמונה שהרי הלכו אחריו למדבר".

הספורנו מסביר: "**וגם בך יאמינו לעולם**" - יאמינו אפשרות נבואתך שתהיה פנים אל פנים, כי אמנם אדבר עמהם פנים בפנים בלתי שום חלום... כאמרו: '**וְדָבַר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים כְּאִשֶּׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ**'" (שם' לג:יא).

כיוון פרשני מעניין יש אצל "**בעל הטורים**" ר' יעקב בן אשר (בנו של הרא"ש, מאות יג-יד). בעל הטורים לומד מכאן על **אמונת חכמים**, ועל המילים '**ובמשה עבדו**' הוא אומר: "לומר לך, החולק על רבו כחולק על השכינה, והמאמין בדברי חכמים כמאמין בשכינה".

עד כאן הבאנו מגוון מייצג של דעות ופרשנויות ועדיין לא מיצינו את הנושא. האמונה היא במשה כנביא, כעבד ה'. הצורך הוא להאמין ש**משה מביא את דבר ה' (ר' ספורנו לעיל)**, כפי שמנסח זאת גם ר' יהודה הלוי: "אמנם לא היה בו בעם כח ככוחו של משה, לראות המראה הגדול שהוא פנים בפנים, אך מן היום ההוא והלאה האמין העם כי משה ע"ה יבואהו הדיבור מעם הא-לוה" (ספר הכוזרי מאמר א, פ"ז).

בנימין סלנט
קיבוץ סעד

¹ אמונתו של הרמב"ם, תל-אביב תש"מ, פרק ה'.

² אמונה, היסטוריה וערכים, ירושלים תשמ"ב, עמ' 65 ואילך.

